

INCOTERMS - poveznica između trgovačkog i transportnog prava

Čulo, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:378604>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Iva Čulo

INCOTERMS – poveznica između trgovačkog i transportnog prava

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Jasenko Marin

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. TRANSPORTNO PRAVO.....	1
2.1 Razvoj i uloga transportnog prava	1
2. 2 Pojam unutarnje i međunarodne trgovine	4
3. TRGOVAČKO PRAVO	5
3. 1 Pojam i izvori trgovačkog prava	5
3. 2 Ugovor o kupoprodaji	8
4. SVJETSKA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA (WTO).....	9
4. 1 Nastanak Svjetske trgovinske organizacije.....	9
4. 2 Nastanak i važnost Međunarodne trgovačke komore (ICC)	10
5. INCOTERMS	11
5. 1 Povijesni razvoj INCOTERMS termina	11
5. 2 INCOTERMS 2020	13
5. 3 Pravna narav i podjela INCOTERMS termina	14
5. 4 Pravila za sve načine prijevoza	15
5. 4. 1 EXW	15
5. 4. 2 FCA.....	16
5. 4. 3 CPT	17
5. 4. 4 CIP	17
5. 4. 5 DAP.....	18
5. 4. 6 DPU.....	19
5. 4. 7 DDP.....	20
5. 5 Pravila za prijevoz morem i unutarnjim plovnim putevima.....	20
5. 5. 1 FAS.....	20
5. 5. 2 FOB.....	21
5. 5. 3 CFR	21
5. 5. 4 CIF	22
6. Zaključak.....	24
Popis literature	26

Izjava o izvornosti

Ja, Iva Čulo pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Iva Čulo, v.r.

1. Uvod

Međunarodna trgovina svakodnevno se razvija te je jedan od najvećih čimbenika u općem razvoju. Naime, u današnjem svijetu na dnevnoj bazi kupci naručuju robu s različitih dijelova svijeta te možebitno nisu upoznati sa svim rizicima koji mogu postojati. Zbog toga je za kupce kao i za trgovce, odnosno prodavatelje, vrlo važno znati svoja prava i obveze, a kako ne bi nastala neugodna iznenađenja pojavom na primjer dodatnih troškova. Također, kupci i trgovci trebaju biti upoznati s načinom prijevoza robe jer određeni prijevozi mogu biti skuplji, ali sigurniji, dok drugi mogu biti jeftiniji, ali nesigurniji.

Ovaj rad temelji se na objašnjenju jedanaest klauzula INCOTERMS 2020, a s ciljem da se razjasne prava i obveze svake strane ovisno o odabiru pojedine klauzule i vrste prijevoza. Naime, prije samog odabira koju će klauzulu stranke odabrati, potrebno je sklopiti ugovor o kupoprodaji robe u kojemu će se prvenstveno ugovoriti predmet kupoprodaje i cijena koju je kupac dužan platiti. Nadalje, prije ugovaranja INCOTERMS klauzule, stranke trebaju dobro razmisliti koje obveze žele imati pa shodno tome i odabrati klauzulu.

2. TRANSPORTNO PRAVO

2.1 Razvoj i uloga transportnog prava

Razmjena dobara seže daleko u povijest i današnji svijet nezamisliv je bez mogućnosti trgovanja između više država. Kao najvažnije događaje u trgovanju možemo izdvojiti Put svile koji je povezivao istok i zapad u trgovini, odnosno povezivao je Kinu i Europu, a kojim se trgovalo različitim dobrima koja su bila nedostupna na drugom području. Zatim, za razvoj trgovine, posebice izvoz, zalagali su se merkantilisti koji su smatrali kako je trgovina iznimno važna za stjecanje bogatstva države te u toj struji stvaraju se banke i jača nacionalno tržište. Nakon Prvog svjetskog rata dolazi do velikih gubitaka i ekonomske krize, a koja je najpoznatija pod nazivom *Velika depresija* u kojoj dolazi do sloma burze i svjetske krize. Tek nakon Drugog svjetskog rata ponovno raste međunarodna razmjena dobara, a koja traje sve do danas. Tome najviše doprinose različiti međunarodni ugovori kojima je cilj poduprijeti međunarodnu trgovinu stvaranjem različitih olakšica kao što je smanjenje carina ili potpuno ukidanje. Naime, za razmjenu dobara važan je prijevoz, a koji se može odvijati zračnim, cestovnim, željezničkim, pomorskim ili unutarnjim plovidbenim putevima. Dakle, transportno (ili prijevozno) pravo

sustav je pravnih pravila kojima se uređuju pravni odnosi između fizičkih i pravnih osoba koje sudjeluju u transportu stvari, putnika i energije s jednoga mjesta na drugo u nacionalnim i međunarodnim okvirima.¹

Zračni promet, odnosno razvoj zračnog prava događa se u 20. st. te se kao najvažniji ugovor međunarodnog javnog zračnog prava spominje Čikaška konvencija iz 1944. god.², a koja i je i danas na snazi te čiji dodatak uređuje ukupno devet zračnih sloboda. Prva sloboda očituje se u pravu prelijetanja teritorija zračnog prostora druge države bez prava slijetanja na njezin teritorij, druga se očituje u pravu prelijetanja teritorija druge države s pravom slijetanja u nekomercijalne svrhe, treća sloboda daje pravo prijevoza putnika i tereta iz svoje države (države registracije zrakoplova) u drugu državu, četvrta dozvoljava pravo prijevoza putnika i tereta iz druge (strane) države u državu registracije, a peta pravo prijevoza putnika i tereta između dviju stranih država, s time da prijevoz počinje ili završava u državi registracije.³ Također, naknadno su pojavile još četiri dodatne slobode. Danas se zračni prijevoz robe koristi kao najsigurniji i najbrži prijevoz, odnosno korišten je kada se roba prevozi na velikim i srednjim udaljenostima, a zbog svoje sigurnosti koju pruža osiguranje robe košta znatno manje nego kod drugih vrsta prijevoza⁴. Prijevoz robe u zračnom prometu uređen je Montrealskom konvencijom koja je donesena 1999. godine, na snazi od 2003. godine, a koje je stranka i Republika Hrvatska od 2008. godine.⁵

Željeznički promet zahtijevao je ulaganje u razvoj željezničke infrastrukture te je razvoj željeznice u 19. st. pridonio razvoju ekonomije. Iako države većinom imaju funkcionalne željeznice, one nisu iskorištene u potpunosti, odnosno za međunarodno prometovanje javlja se problem neusklađenosti sustava željeznice, pa tako vagoni koji mogu prevoziti teret u jednoj državi ne ispunjavaju tehničke kriterije u drugoj. Za željeznički promet može se reći da je siguran i pouzdan, međutim u Europi se vidi trend smanjenja korištenja željezničkog prometa. Iako u Europi postoji trend smanjenja korištenja navedenog vida prometa, u pojedinim

---

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/prometno-pravo>, pristupljeno 13.10.2024.

² Konvencija o međunarodnom civilnom zrakoplovstvu (NN – MU NN 1/1996)

³ Savić, I.: Zračni promet, u; Radionov, N., Marin, J., i dr., Europsko prometno pravo, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet, Zagreb, 2011., str. 340-341.

⁴ AGI Global Logistics, mrežno izdanje, dostupno na: <https://www.agi.global/news/air-freight-101-everything-you-need-to-know-about-shipping-by-air>, pristupljeno 30.11.2024.

⁵ Zakon o potvrđivanju Konvencije o ujednačivanju određenih pravila za međunarodni zračni prijevoz (NN – MU NN 9/2007)

državama prijevoz robe željezničkim prometom ostvaruje neznatni rast, pa tako u Republici Hrvatskoj postoji porast od 7%.⁶ Naime, za liberalizaciju prometa željeznicom, odnosno prijevoza robe željeznicom u EU značajna je Direktiva vijeća 91/440 o razvoju željeznica Zajednice⁷, a koja sama naziva željeznice vitalnim dijelom prometnog sektora. Navedenom Direktivom, osigurava se pristup željezničkim prijevoznicima koji koriste kombinirani prijevoz kao i odvajanje željezničke infrastrukture od prijevoza. Zatim, Direktivom 2001/12 o izmjeni Direktive 91/440⁸ osigurava se pristup svim željezničkim prijevoznicima, a ne samo onima koji koriste kombinirani prijevoz, pristup na Transeuropsku prometnu mrežu, kao i prostor čitave EU. Naposljetku, važno je spomenuti i Direktivu 2004/51⁹, a kojom je završena liberalizacija željeznica u pitanju prijevoza robe. Danas, prijevoz robe željeznicom reguliran je Konvencijom o međunarodnom željezničkom prijevozu (skraćeno: *COTIF*) od 1980. godine, a koji je izmijenjen protokolom koji je sastavljen u Vilniusu 1999. godine. Republika Hrvatska stranka je *COTIF*-a s izmijenjenim protokolom od 2006. godine¹⁰.

Cestovni prijevoz nekoć je bio reguliran isključivo bilateralnim sporazumima između država, a za njega se može reći da je najstariji oblik prijevoza na kopnu. Za cestovni prijevoz važna je primjena motora s unutarnjim izgaranjem, a nakon čega ovaj oblik prijevoza postaje važan čimbenik razvoja gospodarstva. Naime, cestovnim prijevozom najčešće se prevozi na srednjim i malim udaljenostima ili se koristi kombinacijom prijevoza. Od izvora cestovnog prava važno je spomenuti na međunarodnoj razini Konvenciju o međunarodnom prijevozu robe cestom (*CMR*) iz 1956. godine, koja je izmijenjena Protokolom iz 1978. godine, a Republika Hrvatska stranka je Konvencije i Protokola¹¹. Naime, Konvencija uređuje pravne odnose između pošiljatelja, prijevoznika i primatelja tereta koji se prevozi cestom.¹² Konvencija je međunarodno važan akt iz razloga što se njome osigurava određena razina pravne sigurnosti u

---

⁶ Eurostat, mrežno izdanje, dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231115-2>, pristupljeno 10.11.2024.g.

⁷ Direktiva Vijeća 91/440/EEZ od 29. srpnja 1991. o razvoju željeznica Zajednice

⁸ Direktiva 2001/12/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2001. o izmjeni Direktive Vijeća 91/440/EEZ o razvoju željeznica Zajednice

⁹ Direktiva 2004/51/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o izmjeni Direktive Vijeća 91/440/EEZ o razvoju željeznica Zajednice

¹⁰ Zakon o potvrđivanju protokola od 3. lipnja 1999. godine o izmjenama Konvencije o međunarodnom željezničkom prijevozu (*COTIF*) od 9. svibnja 1980. godine (Protokol 1999.) i Konvencije o međunarodnom željezničkom prijevozu (*COTIF*) od 9. svibnja 1980. godine u verziji Protokola o izmjenama od 3. lipnja 1999. godine s pripadajućim dodacima (NN – MU NN 12/2000, 4/2006)

¹¹ Zakon o potvrđivanju Protokola uz Konvenciju o ugovoru o međunarodnom prijevozu robe cestom (*CMR*) (NN – MU NN 6/2016)

¹² Radionov, N., Padovan, A.V., Obveze pošiljatelja i prijevoznika u vezi s carinom i drugim formalnostima prema konvenciji *CMR*, *PPP* god. 61 (2022), 176, str. 648.

međunarodnoj trgovini. Na području EU posljednjih godina važna je Uredba 2020/1056 o elektroničkim informacijama o prijevozu tereta¹³, a koja je važna za stvaranje uvjeta o elektroničkoj razmjeni informacija o robi, a sve s ciljem što većeg napretka. Naime, kao i svi drugi oblici prijevoza i cestovni je prijevoz uređen pravnim aktima unutar svake pojedine države. Tako je u Republici Hrvatskoj jedan od važnijih propisa Zakon o prijevozu u cestovnom prometu¹⁴, a kojim se uređuje između ostaloga i prijevoz tereta u unutarnjem cestovnom prometu.

Naposljetku, pomorski i unutarnje plovidbeni put (koji obuhvaća rijeke, jezera te kanale), ima za značaj odvijanje prometa robom na vodi. Pomorski promet svjetski je najvažniji jer se njime obavlja većina prometa, dok je promet unutarnjim plovnim putevima nerazvijeniji i nedovoljno korišten vid prometa. Naime, u Europi unutarnji plovni putevi nisu u potpunosti iskorišteni te se može reći da su plovni putevi Rajne i Dunava najznačajniji. Regulacija Rajnom propisana je Konvencijom o plovidbi Rajnom koja je na snazi iako je najstariji europski međunarodni ugovor određuje propise o slobodi plovidbe te jednakosti brodara, dok je regulacija Dunavom propisana Konvencijom o režimu plovidbe Dunavom. Obje spomenute konvencije obvezuju na održavanje plovnih puteva potpisnica. Prijevoz robe morem uređen je Konvencijom za izjednačavanje nekih pravila o teretnici (Haška pravila) iz 1924. godine, a koja je izmijenjena protokolima iz 1968. godine i 1979. godine¹⁵ kojih je Republika Hrvatska stranka. Prijevoz robe unutarnjim plovidbenim putem uređen Budimpeštanskom konvencijom o ugovoru o međunarodnom prijevozu robe unutarnjim plovnim putovima (CMNI), a kojeg je stranka i Republika Hrvatska¹⁶.

2. 2 Pojam unutarnje i međunarodne trgovine

Unutarnja trgovina je ona koja se obavlja unutar granica pojedine države, dok je međunarodna trgovina ona koja se odvija između dvije ili više država. Naime, potrebno je

---

¹³ Uredba (EU) 2020/1056 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. srpnja 2020. o elektroničkim informacijama o prijevozu tereta

¹⁴ Zakon o prijevozu u cestovnom prometu (NN 41/18, 98/19, 30/21, 89/21, 114/22)

¹⁵ Zakon o potvrđivanju Protokola iz 1968. i Protokola iz 1979. o izmjeni međunarodne Konvencije za izjednačavanje nekih pravila o teretnici iz 1924. godine (NN – MU NN 3/1995)

¹⁶ Zakon o potvrđivanju Budimpeštanske Konvencije o ugovoru o prijevozu robe unutarnjim plovnim putevima (CMNI) (NN – MU NN 10/2004)

spomenuti i postojanje zajednica kao što je Europska unija, a gdje iako se trgovina odvija između više samostalnih država, trgovina se odvija kao unutarnja iz razloga što ne postoje neke formalnosti kao što su carine, odnosno roba se prevozi slobodno.

3. TRGOVAČKO PRAVO

3. 1 Pojam i izvori trgovačkog prava

Razvoj trgovačkog prava dugujemo društvenim i gospodarskim pojavama, odnosno razvoju robno-novčanog gospodarstva, a koji je za posljedicu imao stvaranje trgovačkog prava kao samostalne i neovisne grane prava. Naime, trgovačko je pravo u početku bilo regulirano isključivo običajima nastalim ponovljenim vršenjem ili propuštanjem određene radnje. Također, razvoju trgovačkog prava pripomogao je razvoj trgovačkih cehova i udruženja, a koja su stvarala spomenute trgovačke običaje.

Trgovačko pravo grana je privatnog prava, odnosno trgovačko pravo bavi se privatnim odnosima trgovaca. Pojam trgovačkog prava definiramo kao granu privatnog prava koja se bavi pravnim normama koje se primjenjuju na pravne odnose koji nastaju iz prometa roba i usluga među trgovcima¹⁷. Naime, pojam trgovca definira čl. 3. st. 1. Zakona o trgovačkim društvima kao osobu koja samostalno trajno obavlja gospodarsku djelatnost radi ostvarivanja dobiti proizvodnjom, prometnom robe ili pružanjem usluga na tržištu, osim ako nije drugačije uređeno zakonom.¹⁸ Isto tako, važno je spomenuti kako se trgovcem uvijek smatra trgovačko društvo, neovisno obavlja li ono gospodarsku djelatnost i ispunjava li uvjete iz čl. 3. st. 1. Zakona o trgovačkim društvima. Dakle, za trgovačko pravo važan je promet robom i uslugama, a koji se može odvijati unutar državnih granica država ili između više država, odnosno postoji unutarnji i međunarodni promet robom i uslugama.

Izvor trgovačkog ugovornog prava su razni oblici u kojima su sadržana pravna pravila ponašanja trgovca¹⁹. Naime, općenito izvori prava mogu biti materijalni i formalni. Materijalni izvori prava su društvene činjenice važne i utjecajne za određeno područje staranja prava kao što je religija odnosno vjerovanje određene zajednice koja stvara pravo, odnosno za materijalne izvore prava važno je da budu pravno vrednovani. Formalni izvori prava zapisani su u pravnim

---

¹⁷ Mintas -Hodak, Lj.; Čuveljak, J.; Madir, J.; Skerlev, B., Osnove trgovačkog prava, 2. izdanje, MATE d.o.o., Zagreb, 2019., str. 5.

¹⁸ Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23)

¹⁹ Mintas -Hodak, Lj. i dr., Osnove trgovačkog prava, op. cit. (bilj. 6), str. 450-451.

aktima te čine najvažniji izvor prava. Naime, izvori trgovačkog ugovornog prava sadrže pravna pravila kojima se uređuju ponašanja trgovaca. Između formalnih izvora postoji hijerarhija što znači da postoji redoslijed primjenjivanja nekog od izvora. Hijerarhija izvora trgovačkog ugovornog prava u hrvatskom pravu je: 1. Prisilni propisi, Ustav, moral društva, 2. Ugovor, 3. Formularno pravo, 4. Praksa razvijena među strankama, 5. Trgovački običaji, 6. Dispozitivni propisi, 7. Sudska praksa, 8. Pravna doktrina.²⁰ S druge strane, iako slično uređeno, izvori transportnog prava sadrže pravna pravila kojima se uređuje područje transporta. Kao i uvijek, na prvom su mjestu prisilni propisi, Ustav te moral društva, s naglaskom na međunarodne konvencije koje su posebno važne s obzirom na međunarodni karakter transportnog prava, zatim ugovor, formularno pravo, praksa razvijena među strankama, običaji, dispozitivni propisi, sudska praksa te naposljetku pravna doktrina.

Budući da samo pravo postoji kako bi postojao red, odnosno kako bi se jamčila određena sigurnost građanima te nepostojanje samovolje nad svim aspektima života, tako je razumljivo za shvatiti postojanje prisilnih propisa, Ustava i morala društva na prvom mjestu hijerarhije izvora prava. Prisilni propisi obvezuju sve osobe na jedinstveno ponašanje koje određuje zakonodavac. Isto tako, potrebno je niži pravni akti budu u skladu s Ustavom kao temeljnim pravnim aktom države.

Za trgovačke odnose kao najvažniji izvor prava pojavljuje se ugovor. Ugovor kao pravni posao koji se sklapa između dva ili više subjekata važan je izvor trgovačkog prava jer trgovci ugovaranjem pravnog posla, odnosno sklapanjem ugovora imaju određenu autonomiju u smislu slobodnog usuglašavanja sadržaja ugovora, a koji ne smije biti u suprotnosti s prethodno navedenim prisilnim propisima, Ustavu ili moralu društva. Dakle, ugovor kao najvažniji izvor trgovačkog ugovornog prava karakterizira autonomija i dispozitivnost.

Formularno pravo je onaj dio autonomnog trgovačkog prava kod kojeg stranke sklapaju trgovački ugovor upotrebom već unaprijed pripremljenih obrazaca raznih vrsta ugovora.²¹ Cilj je formularnog prava pojednostaviti i ubrzati postupak sklapanja ugovora time da već unaprijed postoje obrasci koji bi mogli odgovarati situaciji zbog koje trgovci sklapaju konkretan ugovor.

---

²⁰ Mintas -Hodak, Lj.. i dr., Osnove trgovačkog prava, op. cit. (bilj. 6), str. 451.

²¹ Mintas -Hodak, Lj.. i dr., Osnove trgovačkog prava, op. cit. (bilj. 6), str. 452.

Formularno pravo čine 1. Opći uvjeti, 2. Adhezijski ugovori, 3. Tipski ili standardni ugovori i 4. Tipski uglavci i termini.

Praksa razvijena među strankama osobito je važna za trgovce iz razloga što trgovci međusobnom suradnjom uspostavljaju ponašanja koja se u pogledu jednakih ili sličnih poslovnih odnosa ponavljaju te je životno logično očekivati da će se trgovci koji surađuju kroz duži period pozivati na tako ustaljene prakse. Štoviše, čl. 12. Zakona o obveznim odnosima navodi kako se u odnosima među trgovcima primjenjuju trgovački običaji čiju su primjenu ugovorili i praksa koju su međusobno razvili.²² Na primjer, trgovci mogu ustaljenom praksom odrediti rok plaćanja drugačijim od onog propisanog zakonom.

Trgovački običaji predstavljaju onu poslovnu praksu koja je široko rasprostranjena i prihvaćena u pojedinoj trgovačkoj branši, koja je poznata trgovcima u toj branši ili koja im je morala biti poznata te koja se redovito uzima u obzir prilikom sklapanja ugovora u toj branši.²³ Dakle, različite branše trgovačkog prava imaju drugačije običaje. Stoga, potrebno je svaku pojedinu trgovačku granu proučavati zasebno. Trgovački običaji mogu biti obični ili kodificirani, odnosno kodificirani trgovački običaju poznatiji su kao uzanci. Naime, za utvrđivanje trgovačkih običaja potrebno je pozvati gospodarske komore, udruge ili stručne osobe koji poznaju trgovačku granu za koju je potrebno utvrditi postojanje određenih običaja.

Zakon o obveznim odnosima najvećim dijelom dispozitivnog je karaktera, odnosno, ukoliko trgovci ne urede trgovački odnos, utoliko će se na njihov odnos primjenjivati spomenuti Zakon o obveznim odnosima. Također, valja istaknuti kako je trgovačko pravo ponajviše uređeno dispozitivnim pravom nego prisilnim.

Sudska praksa i pravna doktrina ne ubrajaju se u neposredne izvore prava. No, iako sudska praksa ne pripada u neposredne izvore prava ona je važna jer govori o stvarnosti, odnosno ona je izraz pravnih akata i načina na koji se akti primjenjuju. Dakle, sudovi primjenjuju i tumače pravne akte te trgovcima služi kao „putokaz“ na koji način će sud primijeniti određenu normu. Slično je i s pravnom doktrinom koja kao skup mišljenja neposredno utječe na trgovačko pravo, odnosno ona utječe na pravnike i osobe koje stvaraju

---

²² Zakon o obveznim odnosima (NN [35/05](#), [41/08](#), [125/11](#), [78/15](#), [29/18](#), [126/21](#), [114/22](#), [156/22](#), [155/23](#))

²³ Mintas -Hodak, Lj. i dr., Osnove trgovačkog prava, op. cit. (bilj. 6), str. 458.

norme ili osobe koje u skladu s određenom pravnom doktrinom razjašnjavaju pojedine pravne institute.

3. 2 Ugovor o kupoprodaji

Ugovor o kupoprodaji najčešće je korišten ugovor te je u Republici Hrvatskoj uređen Zakonom o obveznim odnosima. Čl. 376. st. 1. Zakona o obveznim odnosima navodi kako se ugovorom o kupoprodaji prodavatelj obvezuje predati kupcu stvar u vlasništvo, a kupac se obvezuje platiti mu cijenu.²⁴ Dakle, bitni sastojci ugovora o kupoprodaji su stvar i cijena.

Iako se kao bitni sastojci ugovora o kupoprodaji navode stvar i cijena ističe se kako kog trgovačkih ugovora postoji iznimka glede cijene, odnosno zakon navodi način na koji će se odrediti cijena ako ju stranke nisu ugovorile. Nedostatak bitnih sastojaka ugovora o kupoprodaji ima za značenje nevaljanost ugovora.

Kao obilježja ugovora o kupoprodaji navodi se da je konsenzualan, naplatan, kauzalan, recipročan, neformalan, glavni ugovor te dvostrano obvezujući. Drugim riječima, stranke se moraju sporazumjeti oko bitnih sastojaka ugovora te je zbog toga ugovor o kupoprodaji konsenzualan. Nadalje, za predmet ugovora o kupoprodaji potrebno je prodavatelju isplatiti dogovorenu cijenu pa se kaže da je ugovor o kupoprodaji naplatan, a zbog činjenice da kupac ima obvezu isplatiti dogovorenu cijenu, prodavatelj ima obvezu predati predmet ugovora o kupoprodaji te se govori o recipročnosti ugovora. Ugovor o kupoprodaji je kauzalan, a što ima za značenje postojanje gospodarske svrhe zbog koje se ugovor o kupoprodaji sklapa. Naposljetku, on je neformalan ugovor iz razloga što za sklapanje ugovora nije predviđen striktni oblik sklapanja²⁵, a glavni jer može postojati bez obzira postoji li neki drugi govor. Dakle, ugovor o kupoprodaji samostalan je ugovor dok transportne klauzule INCOTERMS nisu samostalne i njihov učinak postoji kada su uklopljene u ugovor.

Kao predmet ugovora o kupoprodaji mogu se pojaviti stvari i prava. Moguće je prodavati stvari u prometu, odnosno ne mogu biti predmetom prodaje one stvari koje su izvan prometa kao na primjer pomorsko dobro. Također, postoje i stvari za koje je promet ograničen u smislu da je za promet takvim stvarima potrebno ispuniti dodatne pretpostavke propisane posebnim pravilima, a koja uređuju tko može trgovati i na koji način.

---

²⁴ Zakon o obveznim odnosima

²⁵ Iznimka postoji kod sklapanja ugovora o kupoprodaji nekretnine, a koji uvijek mora biti u pisanom obliku

Čl. 378. st. 1. Zakona o obveznim odnosima propisuje da do predaje stvari kupcu rizik slučajne propasti ili oštećenja stvari snosi prodavatelj, a s predajom stvari rizik prelazi na kupca.²⁶ Međutim, ZOO propisuje i neke iznimke od navedenog pravila, a to je slučaj kada kupac zbog nekog nedostatka raskine ugovor ili traži zamjenu za drugu stvar, kao i zbog zakašnjenja kupca kada prodavatelj ne može izvršiti svoju predaju zbog neke kupčeve povrede. Isto tako, moguće je ugovorom dogovoriti prijevoz predmeta ugovora o kupoprodaji te se tada smatra da je stvar predana kada je uručena prijevozniku/otpremniku, osim ako ugovorom nije drugačije određeno.

Osim postojanja rizika od slučajne propasti ili oštećenja stvari, postoji i odgovornost za nedostatke stvari. Prodana stvar mora imati ugovorene karakteristike. Nedostaci mogu postojati u vidu materijalnih ili pravnih nedostataka. Materijalni nedostatak postoji u slučaju kada stvar nema potrebna ili ugovorena svojstva za upotrebu, oni mogu biti vidljivi ili skriveni. Pravni nedostaci postoje kada pravo treće osobe utječe na kupčevo pravo na stvar.

Ističe se i važnost postojanja Konvencije Ujedinjenih naroda o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe (dalje: Konvencija). Dakle, zbog potrebe razmjene dobara između država i ponajprije želje za ujednačavanjem pravnih sustava 1980. godine potpisana je spomenuta Konvencija. Konvencija je ratificirana od strane 93 država, a uključujući i Republiku Hrvatsku. Konvencija se primjenjuje na ugovore o prodaji robe između stranka ugovora koje imaju sjedište na područjima različitih država ako su te države ugovornice ili kada pravila međunarodnog privatnog prava pozivaju na primjenu prava jedne od države, a koja je stranka Konvencije.

4. SVJETSKA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA (WTO)

4. 1 Nastanak Svjetske trgovinske organizacije

Svjetska trgovinska organizacija (dalje: *engl. WTO: World Trade Organization*) osnovana je 1995. godine sa sjedištem u Ženevi, Švicarska, te je tako jedna od „mlađih“ međunarodnih organizacija. Republika Hrvatska jest članica WTO-a. WTO nastaje kao

---

²⁶ Zakon o obveznim odnosima

odgovor na sve veću razmjenu robe između država te joj je sukladno tome jedan od osnovnih ciljeva promicanje trgovine između država članica.

1948. godine, odnosno nakon Drugog svjetskog rata postojao je neuspješni pokušaj stvaranja organizacije kakva je danas WTO, a ta organizacija trebala se zvati ITO (*engl. International Trade Organization*). Iste godine kao reakcija na sve veću razmjenu robe između država postojao je Opći sporazum o carinama i trgovini (dalje: *engl. GATT: General Agreement on Tariffs and Trade*). Navedeni sporazum je od privremenog sporazuma postao jedan od najvažnijih sporazuma za područje trgovine, odnosno sporazum je od 1948.-1994.g. regulirao između država članica sporazuma promicanje trgovine i uklanjanje prepreka koje postoje pri prodaji dobara kao što su carine i kvote kao i poštivanje načela nediskriminacije. Za vrijeme trajanja GATT-a postojali su pregovori kako unaprijediti pravila sadržana u sporazumu, a jedan od najvažnijih bio je u Tokiju pod nazivom Tokijska runda gdje je dogovoreno smanjenje carina, a u fokusu je bila trgovina poljoprivrednim proizvodima. Naime, u Tokijskoj rundi doneseni su razni sporazumi koje je mali broj država potpisao pa navedeni sporazumi nisu zaživjeli, a često su nazivani kao neformalni. Na novoj rundi pregovora, u Urugvaju, dogodila se najveća i najznačajnija reforma. Između ostalog, dogovoreno je stvaranje nove organizacije, a to je WTO. Drugim riječima, WTO zamjenjuje GATT, iako GATT sporazum i dalje postoji, ali u izmijenjenom obliku, odnosno u verziji koja je postignuta u rundi pregovora u Urugvaju. Također, od 2001. godine države članice WTO sudjeluju u Razvojnog programu iz Dohe, a čiji je cilj da države u razvoju unaprijede svoj položaj te se aktiviraju i ostvare korist od međunarodne trgovine.

Naposljetku, za WTO može se reći da je organizacija koja teži liberalizaciji trgovine i postojanju otvorenog tržišta. Također, u sklopu organizacije postoji i Tijelo za rješavanje sporova, a koje funkcionira na temelju unaprijed donesenih pravnih pravila. Dakle, WTO funkcionira na nediskriminaciji, otvorenoj trgovini, transparentnosti, predvidljivosti, zaštiti okoliša, partnerstvu, većem sudjelovanju „malih“ poduzetnika i žena te digitalizaciji koja je sve značajnija i rastuća pojava i u trgovini.

4. 2 Nastanak i važnost Međunarodne trgovačke komore (ICC)

Međunarodna trgovačka komora (dalje: *engl. ICC: International Chamber of Commerce*) osnovana je nakon Prvog svjetskog rata, odnosno 1919. godine te je svjetska

organizacija koja promiče otvorenu međunarodnu trgovinu i zastupa interese poduzetnika nasuprot vladama. ICC djeluje putem komisija koja se bave stručnim temama.

Također, važno je spomenuti i postojanje Međunarodnog arbitražnog sudišta kao neovisnog tijela ICC-a za rješavanje trgovačkih sporova. Nadalje, u većini država postoje gospodarske komore koje kao posrednici između vlada i poduzetnika nude usluge i savjete za poduzeća, a sve kako bi se pomoglo razvoju trgovine. Nacionalni odbor Međunarodne trgovačke komore u Hrvatskoj – ICC Hrvatska osnovan je 2003. godine, s ciljem predstavljanja interesa hrvatske poslovne zajednice na međunarodnoj razini i prema tijelima Vlade po pitanjima koja se odnose na međunarodnu trgovinu kao i prenošenja svjetskih iskustava u Hrvatsku²⁷.

Za ovaj rad najveće postignuće ICC-a je stvaranje INCOTERMS trgovinskih termina, odnosno puni naziv *International commercial terms*, a koja opisuju obveze, rizik i troškove prodavatelja i kupca pri sklapanju ugovora o kupoprodaji robe. O INCOTERMS terminima biti će više riječi u nastavku rada.

5. INCOTERMS

5. 1 Povijesni razvoj INCOTERMS termina

INCOTERMS termini prvi su puta izdani 1936. godine kao rezultat proučavanja različitih termina koje su trgovci u to vrijeme koristili. Jedan od prvih zadataka ICC-a bio je razumjeti međunarodnu trgovinu te ju olakšati. Kako bi se razumjela međunarodna trgovina bilo je potrebno razumjeti korištene termine u trgovini te je sadržaj INCOTERMS-a iz 1936. godine upravo prikaz najkorištenijih termina u različitim državama s naglaskom na postojanje razlika tumačenja ovisno o državi. Naime, postojanje razlika u tumačenju određenih korištenih termina dovodi do problema između trgovaca s obzirom da je očito moguće postojanje različitih očekivanja koja treba ispuniti prodavatelj/kupac, a navedeno dovodi do problema za stranke ugovora, a s obzirom da je moguće da stranke ugovora ne bi ni sklopili ugovor da su znali za „prava“ očekivanja druge strane. Drugim riječima, moguće je da pri sklapanju ugovora o kupoprodaji s upotrebom određenog trgovinskog termina kupac očekuje da će prodavatelj osigurati poslanu robu (jer je tumačenje određenog trgovinskog termina u njegovoj državi takvo), a prodavatelj robu ne osigura zbog drugačijeg tumačenja termina. Naravno, u takvoj

---

²⁷ Hrvatska gospodarska komora, dostupno na: <https://hgk.hr/icc-hrvatska/hrvatski-nacionalni-odbor-medunarodne-trgovacke-komore-icc-hrvatska>, pristupljeno 20.09.2024.g.

situaciji lako je moguće da kupac uopće ne bi ni sklopio navedeni ugovor o kupoprodaji da je znao kako prodavatelj nema obvezu osigurati predmet kupoprodaje, a sve jer navedeno za njega znači povećane troškove ili druge probleme. Stoga, a s obzirom na prethodno navedeno ICC htio je riješiti problem koji se pojavljuje pri tumačenju često korištenih termina izdavanjem prvih INCOTERMS termina u 1936. godini kako bi stranke ugovora bile upoznate s obvezama, a navedeno je učinio izborom životno najlogičnijih obveza koje bi postojale upotrebom određenog termina. Također, ICC nije uspio definirati apsolutno svaku nedoumicu pa je u takvim situacijama ostavljeno strankama ugovora o kupoprodaji da definiraju obveze. Prva verzija INCOTERMS-a sadržavala je šest trgovinskih termina.

1953. godine izlazi nova verzija INCOTERMS termina kao posljedica novih običaja u trgovini robom. Naime, u novijoj verziji dodana su još tri nova trgovinska termina. Nakon Drugog svjetskog rata bilo je potrebno revidirati verziju iz 1936. godine, s obzirom na postojanje novijih trendova nakon rata.

Treća verzija izašla je 1967. godine kada su dodana još dva trgovinska termina, a 1974. godine zbog napretka u zračnom prometu proširuje se postojeći termin FOB, koji dobiva dodatak „FOB Airport“. Zatim, 1980. godine ekspanzijom masovnog slanja robe u kontejnerima dodana su još dva termina FRC (danas poznat pod nazivom FCA) i FCI (danas poznat pod nazivom CIP). Iduća revizija bila je 1990. godine zbog sve veće upotrebe elektroničke razmjene podataka. Naime, 80-ih godina pa nadalje stranke ugovora sve su više koristile elektroničke dokumente kao što su računi ili određeni transportni dokumenti te je bilo potrebno revizijom osigurati jednaku važnost odnosno izjednačiti elektroničke podatke s onima koji su u papirnatom obliku. Dalje, nove revizije bile su u 2000. godini, 2010. godini te posljednje u 2020. godini, odnosno vidljiv je trend revizije svakih deset godina. 2010. godine brisani su određeni termini te dodani novi, sukladno razvoju međunarodne trgovine.

Dakle, posljednja verzija INCOTERMS 2020 na snazi je od 1. siječnja 2020. godine, ali to ne isključuje primjenu prijašnjih INCOTERMS klauzula. Naime, vrlo je važno u ugovoru o kupoprodaji precizno ugovoriti primjenu INCOTERMS klauzula. Odnosno, prodavatelj i kupac trebaju se usuglasiti oko izabrane klauzule te verzije INCOTERMS-a jer postoji mogućnost da su obveze stranaka ugovora drugačije u pojedinim verzijama, iako ukoliko stranke ugovora ne ugovore točnu verziju klauzula utoliko će se smatrati da su ugovorili onu verziju koja je bila najnovija u vrijeme sklapanja pravnog posla. Iako možda ne izgleda da je

došlo do velikih promjena, međutim svaka promjena mora biti evidentirana jer direktno utječe na cijenu robe, a neznanje može dovesti do nepredviđenih troškova koji su jasno bili definirani kupoprodajnim ugovorom na samom početku ugovaranja vanjskotrgovinskog posla.²⁸

5. 2 INCOTERMS 2020

Klauzule INCOTERMS oblik su formularnog prava koje se unose u ugovor o kupoprodaji te bez ugovora samostalno ne stvaraju obveze za trgovce. Dakle, INCOTERMS klauzule ne mogu stvarati obveze bez ugovora o kupoprodaji te nisu zamjena za ugovor. Naravno, ugovaranje ovih trgovinskih termina nije obvezujuće već fakultativno. Njima se opisuju obveze, rizik i troškovi prodavatelja ili kupca. Klauzule se mogu ugovoriti za svaku robu, a ne samo za određenu vrstu robe. Možda jest najvažnije da se pravila INCOTERMS ne bave stjecanjem/prijenosom vlasništva nad prodanom robom.²⁹ Moguće je odstupiti od nekog pravila u terminu, ali s time dolazi i opasnost u primjeni ugovorene klauzule. Stoga, optimalno je pobliže utvrditi kako namjeravan izmjena utječe na ugovor. Klauzule se jednako mogu upotrijebiti u domaćem ili ugovoru s međunarodnim elementom.

Razlike između INCOTERMS termina iz 2010 i 2020 mnogi nazivaju „kozmetičkim“. U odnosu na INCOTERMS 2010, Radna skupina razmatrala je nekoliko pristupa: ukidanje nekih klauzula, njihovo razdvajanje te uvođenje novih klauzula.³⁰ Pri izradi najnovije verzije INCOTERMS klauzula u fokusu je bilo olakšati strankama ugovora koje pravilo je optimalno izabrati za njihov pravni odnos. U najnovijem izdanju pravila se dijele na ona koja se mogu upotrijebiti za bilo koji način prijevoza i na ona koja se mogu upotrijebiti isključivo za prijevoz morem ili unutarnjim plovnim putevima.

U usporedbi sa već spomenutom Konvencijom Ujedinjenih naroda o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe, koja se primjenjuje na ugovore sklopljene između stranaka različitih zemalja, a koje su stranke Konvencije, odnosno onda kada pravila međunarodnog

---

²⁸ Prezzi, I., *Suvremena trgovina*, Suvremena trgovina, Vol. 45, br. 3., str. 78

²⁹ INCOTERMS 2020: pravila ICC-ja za upotrebu domaćih i međunarodnih trgovinskih termina = INCOTERMS 2020 : ICC rules for the use of domestic and international trade terms. - Zagreb: Hrvatska gospodarska komora. Str 2.

³⁰ Brnabić, R., INCOTERMS 2020 – Nova rješenja ili kozmetičke izmjene, str. 65., Zbornik radova 3. međunarodne znanstvene konferencije iz pomorskog prava – MZKPP Split 2021

privatnog prava određene države upućuju na primjenu, i samih INCOTERMSA valjda naglasiti razlike.

Prije svega, naglašava se mogućnost isključenja primjene Konvencije. Sama Konvencija uređuje pitanja kada je sklopljen ugovor o kupoprodaji, koje su obveze prodavatelja i kupca, isporuku robe, plaćanje, ponudu i protuponudu itd. Dakle, cilj Konvencije je standardizirati pravila kako bi se primjenjivala na jednak način u svim zemljama (potpisnicama Konvencije). INCOTERMS s druge strane, ne uređuje pitanja koja se bave sklapanjem ili valjanosti ugovora, odnosno INCOTERMS klauzule isključivo uređuje pitanja koja se tiču obveze kupca i prodavatelja te trenutak kada rizik prelazi na kupca. Čl. 6. Konvencije navodi kako stranke mogu odstupiti od primjene odredbi Konvencije ili izmijeniti njihovo djelovanje, a što bi značilo da ugovaranjem određene klauzule INCOTERMS termina stanke upravo to i čine, odnosno Konvencija se primjenjuje u onim člancima koji nisu obuhvaćeni INCOTERMS terminima. Pa tako, u slučaju primjene EXW klauzule rizik prelazi na kupca u trenutku stavljanja robe na raspolaganje kupcu, a ne u trenutku kada kupac dođe u zakašnjenje ili kada preuzme robu kako određuje Konvencija.

U odnosu na Zakon o obveznim odnosima, ugovaranje INCOTERMS klauzula isto tako ima prednost. Dakle, kao što je ranije rečeno, Zakon o obveznim odnosima primjenjuje se ako drugačije nije uređeno ugovorom između stranaka. Stoga, ugovaranjem pojedine klauzule INCOTERMS-a stranke ugovora odlučuju o svojim obvezama, a Zakon o obveznim odnosima primjenjuje se na ono što INCOTERMS ne uređuje.

5. 3 Pravna narav i podjela INCOTERMS termina

Postoje različita mišljenja oko pravne naravi INCOTERMS termina. Jedni smatraju kako se oni ubrajaju u običaje, a drugi kako su opći uvjeti poslovanja. Zakon o obveznim odnosima propisuje kako se u obveznim odnosima primjenjuju trgovački običaji koje trgovci redovito primjenjuju u istim takvim odnosima, ako sudionici u njima nisu izrijekom ili prešutno isključili njihovu primjenu.³¹ Međutim, među ostalim sudionicima običaji će se primijeniti samo ako su ugovoreni, odnosno ako zakon upućuje na njih.

S obzirom da INCOTERMS nije obveza niti jedne stranke ugovora, već stranke moraju u ugovoru o kupoprodaji izričito navesti kako žele odnos urediti određenom klauzulom, kako

---

³¹ Zakon o obveznim odnosima

trgovci tako i ostali sudionici, stoga se može zaključiti da je pravna narav INCOTERMS termina u skladu s općim uvjetima poslovanja.

Uloga transporta važna je pri korištenju INCOTERMS termina. Naime, kako je ranije spomenuto u najnovijem izdanju pravila se dijele na ona koja se mogu upotrijebiti za bilo koji način prijevoza i na ona koja se mogu upotrijebiti isključivo za prijevoz morem ili unutarnjim plovnim putevima. Stoga, za transport koji se odvija prijevozom morem ili unutarnjim plovnim putevima mogu se koristiti pravila isključivo namijenjena za takav vid transporta, ali i ona koja se koriste za sve vrste transporta, dok s druge strane ukoliko se prijevoz vrši cestovnim, zračnim ili željezničkim putem ne mogu se koristiti ona pravila koja su namijenjena isključivo za prijevoz morem ili unutarnjim plovnim putevima.

5. 4 Pravila za sve načine prijevoza

Dakle, klauzule EXW, FCA, CPT, CIP, DAP, DPU i DDP su klauzule koje se mogu upotrijebiti za sve načine prijevoza te se u nastavku teksta svaka klauzula pobliže objašnjava.

5. 4. 1 EXW

EXW, odnosno, „Ex works“ klauzula najbolja je opcija sa stajališta prodavatelja jer mu nameće najmanje obveza, dok sa stajališta kupca on mora biti oprezan jer rizik brzo pada na njega. Rizik prelazi na kupca već u trenutku stavljanja robe na raspolaganje kupcu. Također, optimalno je da kupac ugovori prodavateljevu odgovornost za slučaj nestanka ili oštećenja robe za vrijeme utovara robe jer u suprotnom za navedeno rizik pada na kupca. Isto tako, prodavatelj nije u obvezi ispunjavati izvozne formalnosti koje roba treba imati u slučaju prolazi kroz treće zemlje.

Obveza je prodavatelja pribaviti robu i račun predviđenu sklopljenim ugovorom o kupoprodaji. Prodavatelj predaje robu stavljanjem robe na raspolaganje kupcu na ono mjesto koje je dogovoreno, stoga ispravno bi bilo u ugovoru u kupoprodaji kao naznaku korištenja ove klauzule upisati na primjer „EXW, Seattle Chocolate Factory, INCOTERMS 2020“. Međutim, u slučaju da stranke ugovora nisu ugovorile mjesto na kojem se roba stavlja na raspolaganje kupcu, prodavatelj će izabrati sam ono najprikladnije mjesto. Prodavatelj se mora držati

ugovorenog roka predaje i kupcu dati potrebnu obavijest za preuzimanje robe, a kupac mora preuzeti robu u navedenom roku. Kupac osim preuzimanja robe mora i isplatiti ugovorenu cijenu te sam ugovara prijevoz robe. Što se tiče osiguranja robe obje stranke nisu dužne robu osigurati, a samo je kupac dužan prodavatelju ispravom dokazati da je preuzeo objekt ugovora o kupoprodaji. Također, prodavatelj na kupčev zahtjev mora dati informacije vezane uz izvozne formalnosti te plaća troškove postupka provjere, a koji su potrebni za predaju robe. Kupac prodavatelju plaća ako je prodavatelj imao troškove s izdavanjem prethodno spomenutih potrebnih informacija i sve one troškove koji nakon predaje robe postoje.

Pri donošenju INCOTERMS 2020 klauzula razmišljalo se o ukidanju EXW klauzule, međutim ona je ostala u najnovijoj verziji. Klauzula EXW ponajviše odgovara prometu robom unutar jedne države, dakle rijetko se ugovara kada je promet robom međunarodan.

5. 4. 2 FCA

FCA, odnosno, „Free Carrier“ klauzula najpoznatija je po svojoj prilagodljivosti te je ona za kupca povoljnija od prethodno spomenute EXW klauzule. Upotrebom ove klauzule prodavatelj može predati robu kupcu kada je utovari na prijevozno sredstvo koje je kupac namijenio za prijevoz ako je imenovano mjesto prostor prodavatelja ili kada prodavatelj na njegovo izabrano prijevozno sredstvo stigne na imenovano mjesto te je roba spremna da ju kupac ili druga osoba imenovana od strane kupca preuzme. Dakle, odabrano mjesto je ono kada rizik i troškovi prelaze s prodavatelja na kupca. Primjer ugovaranja ove klauzule bio bi „*FCA, South Downtown Hub Seattle, INCOTERMS 2020*“.

Što se tiče uvoznih/izvoznih formalnosti prodavatelj je u obvezi navedene formalnosti obaviti, ali ne i ako se prijevoz događa preko trećih zemalja. Međutim prodavatelj ima dužnost prenijeti kupcu sve informacije s kojima raspolaže vezano uz spomenute formalnosti, kao i uz sigurnosne zahtjeve. Od ostalih obaveza prodavatelj je dužan predati robu i račun u ugovorenom roku, a kupac primiti i platiti ugovorenu cijenu. Stranke ugovora nemaju obvezu osigurati robu, odnosno sklopiti ugovor o osiguranju. Kupac će o svom trošku organizirati prijevoz osim ako je ugovoreno da prodavatelj ugovara, međutim i to je na trošak i rizik kupca. Prodavatelj plaća trošak postupka provjere te sam pakira robu o svom trošku. Kada je roba poslana prodavatelj o tome mora obavijestiti kupca, dok kupac mora obavijestiti prodavatelja o odabranom prijevozniku ako ga on odabire.

5. 4. 3 CPT

Bitna značajka klauzule CPT, odnosno „Carriage paid to“ znači da rizik prelazi na kupca kada prodavatelj preda robu prijevozniku s kojim je sklopio ugovor. Prodavatelj je taj koji sklapa ugovor o prijevozu od mjesta predaje prijevozniku do odredišta. Kod pravila CPT važne su dvije lokacije: mjesto ili točka (ako takva postoji) u kojoj se roba predaje (radi prijelaza rizika) te mjesto ili točka ugovoreni kao odredište robe (kao točka do koje prodavatelj ima obvezu ugovoriti prijevoz).³² Prodavatelj isto tako obavlja izvozne formalnosti, osim u slučaju ako se prijevoz obavlja preko trećih zemalja. Isto tako, prodavatelj o svom trošku podmiruje troškove istovara, no moguće je dogovorom s kupcem taj trošak prebaciti na kupca. Kao i u prethodnim pravilima i ovdje prodavatelj mora pribaviti i isporučiti robu i račun, a nije dužan sklopiti ugovor o osiguranju. Iz razloga što prodavatelj sklapa ugovor o prijevozu on mora na zahtjev kupca predati mu ispravu o prijevozu, a pomoću koje će kupac od odabranog prijevoznika tražiti isporuku robe. Prodavatelj također pakira i snosi troškove postupaka provjere.

Što se tiče kupčevih obveza, kupac plaća cijenu u skladu sa sklopljenim ugovorom te mora preuzeti predmet ugovora, odnosno robu. Kupac ne mora sklopiti ugovor o osiguranju robe, ali ako želi može te u tom slučaju prodavatelj je dužan na kupčev zahtjev dati mu potrebne informacije kako bi mogao osigurati predmet ugovora o kupoprodaji. Također, kupac snosi troškove izvoznih, odnosno uvoznih formalnosti kroz zemlje prijevoza te plaća troškove prijevoza koje ne mora platiti prodavatelj.

Stoga, a s obzirom na prethodno navedeno može se reći da kupac ugovaranjem CPT klauzule dobiva veću sigurnost iz razloga što rizik na njega prelazi tek nakon što se roba preda u točki koja označuje prijelaz rizika.

5. 4. 4 CIP

CIP, odnosno „Carriage and Insurance Paid to“ klauzula označava da rizik prelazi na kupca u trenutku kada prodavatelj preda robu prijevozniku s kojim on sklapa ugovor ili

---

³² INCOTERMS 2020: pravila ICC-ja za upotrebu domaćih i međunarodnih trgovinskih termina = INCOTERMS 2020 : ICC rules for the use of domestic and international trade terms. -. Zagreb: Hrvatska gospodarska komora. Str 42.

nabavljanjem robe koja je predana na taj način. Prodavatelj je taj koji ugovara ugovor o prijevozu do ugovorenog odredišta. Naime, i ovdje kao i kod prethodno opisanog pravila CPT važna su dva mjesta, odnosno mjesto gdje se roba predaje zbog prijelaza rizika te mjesto koje je označeno kao odredište.

Međutim, kod CIP klauzule prodavatelj ima obvezu sklopiti ugovor o osiguranju robe te ugovor mora biti sklopljen od mjesta predaje pa do mjesta odredišta, a može i pokrivati više od navedenog ako su se stranke tako dogovorile. Osiguranje se ugovara prema opisu Institutskih klauzula za osiguranje robe (*Institute Cargo Clauses*), *Lloyd's Market Association/International Underwriting Association LMA/IUA*, ili bilo kojim sličnim klauzulama.³³ U najnovijoj verziji INCOTERMS 2020 pod CIP klauzulom sklapanjem obveznog ugovora o osiguranju mora biti ugovoren standard A osiguranja, a što znači da je ugovoren viši standard tj. da A standard pokriva osiguranje od svih rizika, dok je u prethodnoj inačici INCOTERMS pravila osiguranje propisivalo osiguranje C standarda, a koji ne znači osiguranje svih rizika. Naravno, ugovaranjem CIP INCOTERMS 2020 stranke ugovora i dalje mogu se sporazumjeti o osiguranju manjih rizika. Osiguranje mora minimalno pokriti cijenu koja je predviđena ugovorom plus 10 posto (tj. 110 posto) i biti u valuti ugovora.³⁴ Kupčeva je obveza dati prodavatelju potrebne informacije kako bi prodavatelj mogao sklopiti navedeni ugovor.

Nadalje, od drugih obveza prodavatelj mora nabaviti robu i račun, predati robu, dok kupac mora platiti ugovorenu cijenu te primiti robu. Također, ako se smatra uobičajenim kupac može tražiti prodavatelja da o svom trošku mu izda ispravu o prijevozu. Što se tiče obveza oko izvoznih i uvoznih formalnosti, prodavatelj ima obvezu o svome trošku platiti izvozne formalnosti, a na kupčev zahtjev i trošak i uvozne formalnosti. Nadalje, prodavatelj također plaća postupak provjere ako je on potreban te pakira robu o svom trošku.

5. 4. 5 DAP

DAP, odnosno „Delivered at Place“ klauzula, povoljna je za kupca jer rizik na njega prelazi tek nakon što mu je roba stavljena na raspolaganje, dakle na prodavatelju je rizik do

---

³³ Brnabić, R., INCOTERMS 2020 – Nova rješenja ili kozmetičke izmjene, op. cit. (bilj. 19), str. 71.

³⁴ INCOTERMS 2020: pravila ICC-ja za upotrebu domaćih i međunarodnih trgovinskih termina = INCOTERMS 2020 : ICC rules for the use of domestic and international trade terms. -. Zagreb: Hrvatska gospodarska komora. Str 56.

mjesta odredišta. Troškove prijevoza do imenovanog odredišta također snosi prodavatelj, a za navedeno je dužan i ugovoriti prijevoz. Nadalje, ukoliko nastanu posebni troškovi istovara prodavatelj je dužan platiti i te troškove te se ne može namiriti od kupca (osim ako ne ugovore drugačije).

Prodavatelj kao opće obveze nabavlja robu i račun te mora predati robu, dok kupac mora platiti i preuzeti robu. Uz slanje robe prodavatelj je dužan obaviti izlazne formalnosti, a što se tiče uvoznih on takvu obvezu nema. Dakle, kupac je taj koji obavlja uvozne formalnosti. Stranke ugovora nemaju obvezu osigurati robu, međutim kao i uvijek kupcu je uvijek bolje sklopiti ugovor o osiguranju bez obzira što nema tu obvezu, a sve kako bi smanjio rizik mogućih financijskih gubitaka. Također, važno je da stranke surađuju, dakle obje stranke dužne su jedna drugoj davati potrebne obavijesti kako bi mogle postupati u skladu s odabranim pravilom.

5. 4. 6 DPU

DPU, odnosno „Delivered at Place Unloaded“ novo je pravilo INCOTERMS-a, odnosno prvi put se pojavljuje pod prethodno navedenim nazivom, iako sadržajno odgovara pravilu DAT koje se ne nalazi u najnovijoj verziji INCOTERMS-a. Također je jedna od povoljnijih klauzula za kupca. Rizik prelazi na kupca kada je na ugovorenom odredištu istovarena roba stavljena kupcu na raspolaganje. Po ovome pravilu prodavatelj ima i obvezu istovara robe, a koja se ne pojavljuje kod drugih pravila.

Od općih obaveza prodavatelj nabavlja robu i dostavlja račun, pakira i označava te posljedično predaje robu prijevozniku i ugovara prijevoz o svome trošku, dok kupac plaća ugovorenu cijenu te preuzima robu. DPU pravilo prodavatelju nameće u slučaju da je potrebno obvezu ispunjavanja izvoznih formalnosti, dok za uvozne prodavatelj nije dužan poduzimati radnje. Stranke nemaju obvezu ugovarati osiguranje robe. Isto tako, stanke ugovora dužne su davati potrebne obavijesti vezane uz provođenje ugovora.

5. 4. 7 DDP

DDP, odnosno „Delivered Duty Paid“ pravilo najpovoljnije je za kupca, odnosno prethodno opisana dva pravila, DPU i DAP zajedno s DDP pravilom čine povoljna pravila za kupce, a prodavatelji trebaju postupati s oprezom budući da imaju veću odgovornost.

Kod DDP pravila na prodavatelju su svi rizici do dolaska robe na ugovoreno odredište. Naime, prodavatelj ugovara prijevoz, plaća troškove, obavlja o svom trošku uvozne i izvozne formalnosti, odnosno plaća carine te je obvezan podmiriti i troškove istovara ako nastanu.

Prodavatelj osim navedenog ima i opće obveze nabave i predaje robe i računa te predaje ispravu o prijevozu kako bi kupac mogao preuzeti robu. Međutim, prodavatelj ne mora ugovarati osiguranje. Kupac osiguranje ne ugovara osim fakultativno. Naravno, kupac mora platiti ugovorenu cijenu za predmet ugovora o kupoprodaji te preuzeti robu. Obje stranke dužne su surađivati razmjenom obavijesti.

5. 5 Pravila za prijevoz morem i unutarnjim plovnim putevima

Klauzule FAS, FOB, CFR i CIF su klauzule koje se mogu upotrijebiti za prijevoz morem i unutarnjem plovnim putevima te se u nastavku teksta svaka klauzula pobliže objašnjava.

5. 5. 1 FAS

FAS, odnosno „Free Alongside Ship“ pravilo određuje da je roba predana kada je stavljena uz bok broda u luci koju je imenovao kupac, odnosno tada rizik prelazi na kupca. Stranke bi trebale ugovoriti egzaktno mjesto na kojem će prodavatelj predati robu uz bok broda da se može točno odrediti do kojeg trenutka prodavatelj odgovara i snosi troškove, a od kojeg kupac. Dakle, vrlo je važno da se ovo pravilo koristi isključivo kada se roba predaje uz bok broda.

Prodavatelj osim pribavljanja i predaje robe i računa, pakiranja, postupka provjere kvalitete, ako je to uobičajeno obavlja i izvozne formalnosti, ali ne i uvozne. Kupac plaća i

preuzima robu. Kupac sam ugovara ugovor o prijevozu robe te plaća uvozne formalnosti kao što su carine. Stranke nisu obvezne sklopiti ugovor o osiguranju. Stranke ugovora moraju surađivati te davati obavijesti od važnosti.

5. 5. 2 FOB

FOB, odnosno „Free on Board“ pravilo je prema kojemu rizik prelazi na kupca pri ukrcaju robe u luci, na plovilo koje je odredio kupac. Dakle, pravilo FOB primjenjuje se isključivo od predaje robe na plovilo.

Od obveza prodavatelja uz one opće kao što su predaja robe u ugovoreno vrijeme i na ugovorenu točku mjesta, pribavljanje robe i računa, pribavljanje isprave o prijevozu te u primjenjivim situacijama prodavatelj je dužan ispuniti izvozne formalnosti. Što se tiče carina i drugih uvoznih formalnosti, postoji isključiva kupčeva obveza urediti i platiti navedeno. Nadalje, prodavateljeva je dužnost pakirati, označiti i platiti troškove provjere robe. U odnosu na INCOTERMS 2010 novost je da se prodavatelj i kupac moraju sporazumjeti oko pakiranja, odnosno ako postoje određene specifičnosti oko pakiranja robe. Prodavatelj je dužan kupcu prenijeti sve informacije kojima raspolaže, a vezano uz robu.

S druge strane, kupac plaća ugovorenu cijenu, preuzima poslanu robu te snosi rizik od trenutka ukrcaja robe u po njemu određenoj luci na odabranom plovilu. Kupac sam o svom trošku ugovara prijevoz, ali nema obvezu ugovoriti osiguranje robe. Kupac o svom trošku plaća carine i ostale uvozne formalnosti. Kupac također mora sukladno načelu suradnje, povjeriti prodavatelju sve informacije s kojima raspolaže, a kako bi prodavatelj ispunio svoje ugovorene dužnosti.

5. 5. 3 CFR

CFR, odnosno „Cost and Freight“ pravilo je prema kojemu rizik prelazi na kupca ukrcavanjem robe na plovilo koje je imenovao kupac. Naime, kod CFR pravila važna je luka predaje robe i luka ugovoreno odredišta. Dakle, u luci predaje rizik oštećenja ili propasti robe

prelazi s prodavatelja na kupca, ali prodavatelj je dužan ugovoriti daljnji prijevoz robe do luke odredišta bez obzira što rizik više nije na njemu.

Prodavateljeve obveze su pribaviti robu i račun te ih predati. Važno je što prodavatelj prema CFR pravilu sklapa ugovor o prijevozu do odredišta, ali nije dužan sklapati ugovor o osiguranju. Također, prodavatelj pribavlja kupcu prijevoznu ispravu, a koju je kupac dužan prihvatiti. Što se tiče izvoznih formalnosti, prodavatelj ih obavlja samo ako je to primjenjivo, a uvozne nije dužan obaviti. Isto tako, prodavatelj pakira, označuje te o svom trošku plaća provjere.

Sukladno prodavateljevim obvezama kupac plaća ugovorenu cijenu, preuzima robu te snosi rizik kada je roba predana na ugovorenoj točki. Kupac plaća sve uvozne formalnosti kao što je carina ili određene dozvole koje su potrebne za uvoz u određenu državu.

Obje stranke dužne su davati sve potrebne obavijesti drugoj strani za ispunjenje ugovora.

5. 5. 4 CIF

CIF, odnosno „Cost Insurance and Freight“ pravilo označuje da rizik prelazi na kupca u trenutku kada je roba ukrcana u plovilo imenovano od strane kupca. Također, i kod ovog pravila kao i kod prethodno opisanog CFR pravila, važne su dvije luke, odnosno luka predaje robe i luka odredišta, jer rizik s prodavatelja na kupca prelazi kada je roba predana na odabrano plovilo u imenovanoj luci.

Prodavatelj kao i u svakom pravilu mora ispuniti opće obveze, odnosno pribaviti i predati robu i račun, predati ispravu o prijevozu, pakirati, označiti i o svom trošku platiti troškove postupka provjere te ako je primjenjivo obavlja izvozne formalnosti. Nadalje, važno je naglasiti da prodavatelj ima obvezu sklopiti ugovor o osiguranju robe s pokrićem C. Osiguranje se mora ugovoriti s osiguravateljima ili osiguravajućim društvom dobrog ugleda i ono mora ovlastiti kupca ili bilo koju drugu osobu koja ima interes za osiguranje robe da postavi izravni zahtjev prema osiguravatelju.³⁵ Kupac o svom trošku može zatražiti od prodavatelja da

---

³⁵ INCOTERMS 2020: pravila ICC-ja za upotrebu domaćih i međunarodnih trgovinskih termina = INCOTERMS 2020 : ICC rules for the use of domestic and international trade terms. -. Zagreb: Hrvatska

osiguranje pokriva i druge rizike. Sklopljeno osiguranje mora pokrivati 110% ugovorene cijene i mora biti izražena valutom koja je ugovorena. Kupac plaća ugovorenu cijenu te preuzima robu i obvezan je prodavatelju pružiti sve potrebne informacije kako bi prodavatelj mogao ispuniti sve dužnosti. Isto tako, kupac obavlja uvozne formalnosti.

Za lakše snalaženje među spomenutim INCOTERMS 2020 terminima slijedi tablica s podjelom obzirom na način prijevoza, plaćanje i prijenos rizika između stranaka³⁶:

AKRONIM	INCOTERM	NAČIN PRIJEVOZA	PLAĆANJE PRIJEVOZA	PRIJENOS RIZIKA U TRANSPORTU
EXW	Ex Works	Svi načini prijevoza	Kupac	Država porijekla
FCA	Free Carrier	Svi načini prijevoza	Kupac	Država porijekla
CPT	Carriage paid to	Svi načini prijevoza	Prodavatelj	Država porijekla
CIP	Carriage and Insurance Paid to	Svi načini prijevoza	Prodavatelj	Država porijekla
DAP	Delivered at Place	Svi načini prijevoza	Prodavatelj	Država odredišta
DPU	Delivered at Place Unloaded	Svi načini prijevoza	Prodavatelj	Država odredišta
DDP	Delivered Duty Paid	Svi načini prijevoza	Prodavatelj	Država odredišta
FAS	Free Alongside Ship	More/unutarnji plovni putevi	Kupac	Država porijekla
FOB	Free on Board	More/unutarnji plovni putevi	Kupac	Država porijekla

gospodarska komora. Str 128.

³⁶ Practical Guide INCOTERMS 2020, Global Marketing Strategies S.L., 2019, London, UK, str. 8

CFR	Cost and Freight	More/unutarnji plovni putevi	Prodavatelj	Država porijekla
CIF	Cost Insurance and Freight	More/unutarnji plovni putevi	Prodavatelj	Država porijekla

6. Zaključak

Stranke kupoprodajnog ugovora mogu se odlučiti za upotrebu određene klauzule INCOTERMS-a kako bi odmah odredile obveze kupca i prodavatelja, a koji su u skladu s općenitom praksom u trgovini. Poznavanje INCOTERMS klauzula važno je kako za međunarodnu tako i za unutarnju trgovinu jer se mogu ugovoriti u oba načina trgovanja.

Prvenstveno, važno je znati svoje prioritete, odnosno ukoliko je kupcu bitno da nakon sklapanja ugovora o kupoprodaji više ne razmišlja o mogućim formalnostima koje bi mogao imati, utoliko će ugovoriti, na primjer klauzulu DDP, a gdje će potom prodavatelj ugovoriti prijevoz, platiti troškove, obavljati o svom trošku uvozne i izvozne formalnosti, odnosno platiti carine te biti obavezan podmiriti i troškove istovara ako nastanu. S druge strane, kupac koji odabere klauzulu EXW mora biti oprezan s obzirom da rizik vrlo brzo pada na njega, a što može značiti dodatne troškove koje nije planirao i koje nije u mogućnosti ispuniti. Naravno, prodavatelju će EXW klauzula stvarati manje obveza, dok će DDP klauzula stvarati više obveza, ali u konačnici prodavatelj će naplatiti robu u skladu s onim obvezama koje ima. Dakle, općenito poznavanje prava i obaveza stranaka vrlo je važno zbog samog ispunjenja ugovora. Zbog mnogih izazova koji potencijalnom kupcu ili prodavatelju mogu ostati nepoznati, kao na primjer carinski ili transportni rizici, u njihovom je interesu što bolje riješiti neočekivane probleme koji sa sobom vrlo često nose i dodatne troškove na način da prepuste profesionalcu, odnosno špediteru, točnije otpremniku, organizirati prijevoz i učiniti ispunjenje kupoprodajnog ugovora na najekonomičniji način. Dakle, špediter je profesionalac koji obavlja sklapanje ugovora o prijevozu te ostale uobičajene radnje za nalogodavca, a koji mu plaća tu uslugu. Vrlo je važno pravilno i točno u ugovoru naznačiti koju verziju INCOTERMS pravila stranke odabiru, jer se njihova prava upotrebom određene klauzule mogu razlikovati ovisno o verziji INCOTERMS-a. Isto tako, osim upotrebe INCOTERMS klauzula stranke ugovora mogu dodatno, bez obzira ako klauzula ne nalaže, ugovoriti i ugovor o osiguranju robe, a koji zasigurno jamči dodatnu sigurnost.

Stoga, s obzirom na sve širu i dostupniju trgovinu kupci moraju biti svjesni rizika, a prodavatelji trebaju poznavati pravila kako bi unaprijedili razvoj trgovanja određenom robom. Također, važno je pratiti aktualizaciju i promjene koje su moguće u novoj verziji INCOTERMS-a, a koja će zasigurno biti u skladu s globalnim trendovima.

Popis literature

Članci i knjige

Brnabić, R., INCOTERMS 2020 – Nova rješenja ili kozmetičke izmjene, Zbornik radova 3. međunarodne znanstvene konferencije iz pomorskog prava – MZKPP Split 2021

INCOTERMS 2020: pravila ICC-ja za upotrebu domaćih i međunarodnih trgovinskih termina INCOTERMS 2020 : ICC rules for the use of domestic and international trade terms. -. Zagreb: Hrvatska gospodarska komora.

Mintas -Hodak, Lj.; Čuveljak, J.; Madir, J.; Skerlev, B., Osnove trgovačkog prava, 2. izdanje, MATE d.o.o., Zagreb, 2019.

Prezzi, I., Suvremena trgovina, Suvremena trgovina, Vol. 45, br. 3.

Practical Guide INCOTERMS 2020, Global Marketing Strategies S.L., 2019, London, UK

Radionov, N., Padovan, A.V., Obveze pošiljatelja i prijevoznika u vezi s carinom i drugim formalnostima prema konvenciji CMR, PPP god. 61 (2022), 176

Savić, I.: Zračni promet, u; Radionov, N., Marin, J., Čapeta, T., Bulum, B., Kumpan, A., Popović, N., Europsko prometno pravo, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet, Zagreb, 2011.

Propisi

Konvencija o međunarodnom civilnom zrakoplovstvu (NN – MU NN 1/1996)

Zakon o potvrđivanju protokola od 3. lipnja 1999. godine o izmjenama Konvencije o međunarodnom željezničkom prijevozu (COTIF) od 9. svibnja 1980. godine (Protokol 1999.) i Konvencije o međunarodnom željezničkom prijevozu (COTIF) od 9. svibnja 1980. godine u verziji Protokola o izmjenama od 3. lipnja 1999. godine s pripadajućim dodacima (NN – MU NN 12/2000, 4/2006)

Zakon o potvrđivanju Konvencije o ujednačivanju određenih pravila za međunarodni zračni prijevoz (NN – MU NN 9/2007)

Zakon o potvrđivanju Protokola uz Konvenciju o ugovoru o međunarodnom prijevozu robe cestom (CMR) (NN – MU NN 6/2016)

Zakon o potvrđivanju Protokola iz 1968. i Protokola iz 1979. o izmjeni međunarodne Konvencije za izjednačavanje nekih pravila o teretnici iz 1924. godine (NN – MU NN 3/1995)

Zakon o potvrđivanju Budimpeštanske Konvencije o ugovoru o prijevozu robe unutarnjim plovnim putevima (CMNI) (NN – MU NN 10/2004)

Uredba (EU) 2020/1056 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. srpnja 2020. o elektroničkim informacijama o prijevozu tereta

Direktiva Vijeća 91/440/EEZ od 29. srpnja 1991. o razvoju željeznica Zajednice
Direktiva 2001/12/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2001. o izmjeni Direktive Vijeća 91/440/EEZ o razvoju željeznica Zajednice

Direktiva 2004/51/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o izmjeni Direktive Vijeća 91/440/EEZ o razvoju željeznica Zajednice

Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23)

Zakon o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23)

Zakon o prijevozu u cestovnom prometu (NN 41/18, 98/19, 30/21, 89/21, 114/22)

Mrežne stranice

AGI Global Logistics, mrežno izdanje, dostupno na: <https://www.agi.global/news/air-freight-101-everything-you-need-to-know-about-shipping-by-air>, pristupljeno 30.11.2024.

Eurostat, mrežno izdanje, dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231115-2>, pristupljeno 10.11.2024.

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024., <https://enciklopedija.hr/clanak/prometno-pravo>, pristupljeno 13.10.2024.

Hrvatska gospodarska komora, dostupno na: <https://hgk.hr/icc-hrvatska/hrvatski-nacionalni-odbor-medunarodne-trgovacke-komore-icc-hrvatska>, pristupljeno 20.09.2024.g.